

Asia: VN/9365/2025

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa esityksestä yleisesti?

Autismiliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto työttömyysturvalain muuttamisesta.

Autismiliitto ei kannata esitystä. Ehdotus, että työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen seitsemäksi päiväksi jo ensimmäisestä työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyvästä laiminlyönnistä ja toisesta laiminlyönnistä seuraisi kuuden viikon työssäolovelvoite, on kohtuuton vammaisille ja toimintarajoitteisille henkilöille, kuten esimerkiksi autismikirjon ihmisille. Työnhakijan laiminlyönti ei tällöin yleensä ole tahallista vaan vammasta tai toimintarajoitteesta johtuvaa. Vammaisen tai toimintarajoitteisen autismikirjon henkilön voi olla esimerkiksi vaikea ymmärtää tai hahmottaa verkkosivuston toimintalogiikkaa tai sisältöä, jos sivusto ei ole kognitiivisesti saavutettava. Tehtävän tekeminen voi myös unohtua, esimerkiksi toiminnanohjauksen haasteiden vuoksi.

Lakiesitys olisi merkittävä heikennys nykytilanteeseen, jossa ensimmäisestä laiminlyönnistä annetaan työnhakijalle muistutus ja mahdollisuus korjata toimintaansa ja vasta toisesta laiminlyönnistä alkaen työnhakijalle tulee seuraamuksia neliportaisella asteikolla. Muistutuksen tarkoituksena on ollut varmistaa, että työntekijä tietää, mitä häneltä odotetaan. Tämä voi olla monelle toimintarajoitteiselle tai vammaiselle työnhakijalle epäselvää, eivätkä esimerkiksi pelkät kirjalliset ohjeet ole kaikille helposti ymmärrettävissä varsinkaan, jos ne eivät ole selkeitä tai selkokielisiä. Autismiliitto korostaa, että muistutuskäytäntö tulee säilyttää eikä ensimmäisestä virheestä tule aiheutua työnhakijalle seuraamuksia.

On kohtuutonta, että työttömän vähäistä perusturvaa (esim. työmarkkinatuki n. 600 eur/kk) voitaisiin leikata tahattomien unohdusten tai verkkopalvelun käytettävyysongelmista johtuvien virheiden vuoksi. Lyhytkin työttömyysturvan karenssiaika johtaa väistämättä taloudellisiin vaikeuksiin, joihin työtön ei ole voinut ennalta varautua. Osa autismikirjolla olevista työnhakijoista ei tosiasiaassa ole työkykyisiä kokopäivätyöhön, mutta he joutuvat silti kokopäivätyötä hakemaan, koska eivät saa työkyvyttömyyseläkettäkään. Monet heistä joutuvat kuormittavaan ja toimeentulon kannalta epävarmaan tilanteeseen, jossa erilaiset työhallinnon toimenpiteet ja palvelut vuorottelevat työttömyysjaksojen kanssa, mutta työllistyminen ei etene eikä pysyvää ratkaisua

löydy. Nyt esitetyt sanktiot vähäisistäkin laiminlyönneistä lisäävät entisestään epävarmuutta näiden henkilöiden tilanteeseen ja toimeentuloon.

Autismiliitto vaatii, että lakiesitys kumotaan. Vähintäänkin tulee säätää siitä, että esitetyt seuraamukset eivät koske henkilöitä, joilla on työnhakua tai työvoimapalveluihin osallistumista vaikeuttavia toimintarajoitteita. On sinänsä myönteistä, että seuraamuksia ei asetettaisi, jos työnhakijalla on ollut työttömyysturvalaissa tarkoitettu pätevä syy menettelyynsä. Työttömyysturvalaissa mainituissa pätevissä syissä ei kuitenkaan oteta riittävästi huomioon toimintarajoitteiden vaikutusta ja myös säädöksen tulkinta voi käytännössä olla vaihtelevaa.

2. Onko teillä lausuttavaa säädösehdotuksesta ja sen perusteluista?

Lakiesityksen valmistelussa ei ole huomioitu, että työttömän asiointi työvoimaviranomaisten kanssa on nykyään lähinnä itsepalvelua verkkopalvelussa. Palvelun tulisi olla kognitiivisesti saavutettava, intuitiivinen ja helppokäyttöinen eri käyttäjäryhmille, mutta nykytilanteessa näin ei ole eikä palvelun käyttöön saa työttömyyden alkaessa opastusta. Työnhakuvelvoitteen rikkominen saattaa käytännössä tarkoittaa, että työtön ei ole huomannut klikata täyttämästään verkkolomakkeesta yhtä valintaruutua. Palvelun käyttöohjeiden tulisi olla selkeitä ja ajantasaisia.

Vähintäänkin järjestelmässä tulisi olla ominaisuus, joka muistuttaisi jo etukäteen tehtävistä, esim. edellisenä päivänä tai saman päivän aamuna. Olisi hyvä, jos asiakas voisi itse säätää muistutuksia omien tarpeidensa mukaan.

Laiminlyönneistä johtuvan työssäoloehdon lyhentäminen kuuteen viikkoon on kannatettavaa. Kaikki työnhakijat eivät pysty täyttämään työssäolovelvoitetta sillä, että he pääsisivät töihin vaadituksi ajaksi. Toimintarajoitteisen tai vammaisen työnhakijan, kuten esimerkiksi autismikirjon työnhakijan tai autismikirjon lasta hoitavan vanhemman, on huomattavasti muita vaikeampi löytää työpaikkaa, jossa työskentelemällä työssäoloehdon voisi täyttää. Onkin tärkeää varmistaa, että työllistymistä edistäviä palveluita on saatavilla riittävästi kaikille.

Esitetty muutos, jonka mukaan työnhakuvelvollisuuden laiminlyöntinä pidettäisiin myös tilannetta, jossa työnhakija on hakenut työpaikkaa, johon hänellä ei ole mahdollisuutta työllistyä, on epäselvä ja tulkinnanvarainen ja voi käytännössä nostaa kynnystä työpaikkojen hakemiseen.

Työnhakuilmoituksissa vaatimuksia ei ole aina esitetty selkeästi ja joissain tapauksissa työnhakijan voi olla vaikea arvioida, mihin työpaikkoihin hänellä on tosiasiaa mahdollisuuksia työllistyä. Esimerkiksi monet autismikirjon henkilöt saattavat ajatella, että heidän pitää täyttää kaikki ilmoituksessa mainitut kriteerit ennen kuin he voivat hakea paikkaa. Käytännössä on kuitenkin tilanteita, joissa työnhakija voi tulla valituksi, vaikka hän ei täyttäisikään kaikkia työnhakuilmoituksessa mainittuja kriteerejä. Autismiliitto ehdottaa kirjauksen poistamista.

Autismikirjon henkilöillä tulisi olla työllisyyspalveluissa pysyvä omatyöntekijä, jolla on autismiosaamista ja jolta saa henkilökohtaista palvelua ja neuvontaa.

3. Onko teillä lausuttavaa esityksen vaikutusarvioista?

Esitetyillä seuraamuksilla voisi olla kielteisiä vaikutuksia etenkin vammaisille, toimintarajoitteisille ja pitkäaikaissairaille henkilöille. Esitetyt sanktiot ajaisivat näitä henkilöitä taloudellisesti ja psyykkisesti

yhä ahtaammalle ilman, että heidän työllisyytensä paranee, ja siksi esitetyistä sanktioista tulisikin luopua näiden henkilöiden kohdalla.

Vaikutusarvioissa todetaan, että seuraamukset saattavat lisätä työnhakijoiden siirtymistä työvoiman ulkopuolelle sekä heikentää työsuhteiden laatua. Pitkäaikaistyöttömien kohdalla sanktiot voivat johtaa jopa työllisyyden heikentymiseen sekä mielenterveysongelmien lisääntymiseen.

Autismikirjon ihmisillä on muita suurempi riski sairastua psyykkisesti ja somaattisesti. Monet autismikirjon henkilöt kuormittuvat ja stressaantuvat ennakoimattomissa ja yllättävissä tilanteissa, jos esimerkiksi toimeentulo on uhattuna. Pitkäaikainen kuormitus voi johtaa mielenterveyden ongelmiin.

Ehdotettujen muutosten arvioidaan lisäävän toimeentulotuen menoja noin 21,8 miljoonalla eurolla vuodessa. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa vähentää toimeentulotuen tarvetta. Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi tukimuodoksi, joka myönnetään tarveharkinnan perusteella. Ensisijaiset etuudet tulisi määritellä niin, että tukea tarvitseva ihminen voi tulla niillä tosiasiallisesti toimeen.

Olisi tärkeää arvioida jo aiemmin tällä hallituskaudella tehtyjen leikkausten sekä nyt esitettyjen kiristysten ja leikkausten yhteisvaikutuksia. Parhaillaan lausuntokierroksella on myös lakiesitys, joka vähentäisi perustoimeentulotukea, jos henkilö on saanut työttömyysturvan sanktion. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön arviointiraportin mukaan leikkausten vaikutukset kohdistuvat pitkälti samoihin ihmisiin, kuten jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin osatyökykyisiin ja vaikeasti työllistyviin työttömiin.

4. Tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin? Mitä nämä toimet olisivat ja miksi velvoittavuutta tulisi laajentaa niihin? Jos mahdollista, esittäkää myös arvio mahdollisen laajennuksen vaikutuksista.

Ei.

Valjakka Sari
Autismiliitto ry